

УДК:351;07

Остапчук Т.М.,
асистент кафедри управління
муніципальним розвитком,
Академія муніципального розвитку

ОСНОВНИ ПРІОРИТЕТИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемам охорони довкілля та питанням раціонального використання природних ресурсів, що гальмують рівень показників стійкого економічного зростання при максимальному збереженні параметрів стійкості довкілля.

Ключові слова: довкілля, природні ресурси, сталий розвиток, екосистема.

Остапчук Т.М.,
асистент кафедри управління
муніципальним розвитком,
Академія муніципального розвитку

ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ

Аннотация. Статья посвящена проблемам охраны окружающей среды и вопросам рационального использования природных ресурсов, тормозят уровень показателей устойчивого экономического роста при максимальном сохранении параметров устойчивости окружающей среды.

Ключевые слова: окружающей среды, природные ресурсы, устойчивое развитие, экосистема.

Ostapchuk T.M.,
assistant of shechair of municipal develop
mentmanagement,
Academy municipal administration

THE MAIN PRIORITIES FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION AND NATURAL RESOURCE MANAGEMENT

Annotation. The article deals with the issues of environmental protection and rational use of natural resources, hindering the performance indicators of sustainable and dynamic economic growth while maintaining maximum stability parameters of the environment.

Keywords: environment, natural resources, sustainable development, ekosistema.

Постановка проблеми. Незважаючи на значний дослідницький інтерес до обраної теми, питання охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів не втрачає своєї актуальності й безперечно поповнюється та розвивається. Особливої актуальності воно набуває за сучасних умов кризового стану довкілля України і суспільних потреб у встановленні сприятливого природного середовища.

Аналіз наукового доробку. Серед науковців, у роботах яких розглядаються окремі аспекти охорони довкілля та використання природних ресурсів варто відзначити праці В. С. Білецького, Т. В. Іванової, О. Г. Топчієва, І. В. Шаблія та інших.

Мета статті. Мета статті – розглянути сучасний стан довкілля та природних ресурсів; визначити основні пріоритети охорони довкілля і раціонального природокористування.

Виклад основного матеріалу. В період економічних реформ і бурхливого індустріального розвитку сталось різке погіршення якості природного довкілля, що змусило більшість держав, у тому числі і України, замислитись про проблеми екологія і важливість їх негайного вирішення [4, ст. 11]. На початку нового тисячоліття населення планети продовжує існувати в умовах екологічної кризи. Воно зіткнулося з загостренням протиріч між зростаючими матеріальними потребами суспільства і нездатністю біосфери їх забезпечити.

Стрімке зростання чисельності населення планети і його потреб, а також антропогенне втручання в природні процеси призвели до використання надзвичайно великих обсягів різного роду природних ресурсів і утворення надмірної кількості різноманітних відходів, що, в свою чергу, зумовило глобальні зміни у навколишньому середовищі: потепління клімату, руйнування озонового шару атмосфери, випадання кислотних опадів, опустелювання територій, різні види деградації ґрунтового покриву, насамперед ерозію та інші.

Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є невід'ємною частиною процесу суспільного розвитку української держави, адже природні ресурси є основою життєдіяльності населення та економіки держави, тому забезпечення їх збереження, відтворення та невиснажливого використання є однією з основних передумов сталого соціально-економічного розвитку країни.

Сучасне екологічне становище України не може розглядатись без минулого нашої країни, без історії природокористування, без врахування важливої моделі: людина — виробництво — природа [3, ст. 157]. Зміни, які відбуваються внаслідок людської діяльності, негативно впливають на довкілля, тому в сучасному світі надзвичайно важливого значення набула справа охорони навколишнього природного середовища.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, яка постійно погіршується, збільшується антропогенне навантаження на навколишнє середовище, відбувається виснаження природних ресурсів через їхнє інтенсивне використання.

Сучасне виробництво початку ХХІ століття характеризується високим ступенем концентрації, автоматизації та просування в малопідкорені, багаті природними ресурсами регіони, а також зростаючою кількістю використовуваних природних ресурсів як за загальною вагою,

так і за кількістю на одну людину. При цьому, пропорційно до використання природних ресурсів збільшується і кількість відходів виробництва, які викидаються в природні комплекси і внаслідок цього змінюються, як правило негативно.

Вважається, що за наявністю природних ресурсів (природна підземна скарбниця) Україна належить до багатих країн світу. Її ресурсна база здатна не лише забезпечувати потреби власної економіки, а й дозволяє експортувати великі обсяги мінеральної сировини. Про те, наша держава має найвищий в Європі рівень розораності сільськогосподарських угідь, споживання водних ресурсів, вирубки лісів. Близько 15% території України з населенням понад 10 млн. осіб знаходиться в критичному екологічному стані. В Україні близько 70% поверхневих вод і значна частка запасів підземних, втратили своє значення як джерела питної води. Занепокоєність викликає стан басейну річки Дніпро, який забезпечує питною водою понад 75% (35 млн.) населення країни. Якість води Дніпровського басейну поступово погіршується. Збільшуються середньорічні показники вмісту у воді амонійного азоту, нітратів, фосфатів та підвищення мінералізації води, забруднення водних об'єктів фенолами та нафтопродуктами. Погіршується і якість підземних вод внаслідок інтенсивної експлуатації продуктивних водоносних горизонтів. Виявлено понад 290 сформованих осередків забруднення підземних вод в основних водоносних горизонтах[6].

Витрати свіжої води на одиницю виробленої продукції в Україні перевищують аналогічні показники у Франції — у 2,7 рази, ФРН — у 453 рази, Великобританії і Швеції — у 4,3 рази. Обсяги викидів шкідливих речовин у атмосферу складають нині близько 10 т на 1 км², або понад 130 кг у розрахунку на одну особу. Протягом 2013 року шкідливі викиди у повітряний басейн країни здійснювали понад 10 тис. Промислових підприємств. Від їх діяльності в атмосферу надійшло у минулому році більше 4,5 млн. т. Забруднюючих речовин, проти 4,4 млн. т. у 2012 році (у 2010 р. — 3,96 млн. т). Дві третини сумарних забруднень повітря припадає на підприємства та одна третина — на автомобільний, залізничний, водний та авіаційний транспорт. На сьогоднішній день у державі накопичено понад 30 млрд. т. відходів [5]. Площа земель, зайнята під ними, становить 130 тис. га. Особливістю структури утворення відходів в Україні, у зв'язку із сировинною орієнтацією економіки, залишається домінування у їх складі гірничопромислових відходів — 87%, тоді як частка відходів інших галузей промисловості становить 11%, а побутових — 2%. Як вторинна сировина у вітчизняній промисловості використовується лише 9% загального обсягу відходів [6].

Лісистість України нижча від науково - обґрунтованого рівня, фактична — 15,7 %, оптимальна — 20 %. Сьогодні спостерігаються низькі темпи збільшення лісистості. Сучасний екологічний стан лісів

зумовлюється як рівнем та інтенсивністю антропогенного впливу, так і зростаючим техногенним навантаженням, що порушує природну стійкість і середовищно – формуючі функції лісових екосистем. На 17% території мають місце процеси підтоплення. Інтенсивною ерозією уражені 18% території України. Понад 54,6 тис. км² території України, забруднено радіацією. Територія зони відчуження сьогодні становить понад 2546 км². Свого негативного впливу додають парникові гази, виснажений озоновий шар, кислотні дощі, наслідки Чорнобильської катастрофи, спустошені гори Карпат [2, ст. 24].

Рациональне використання природних ресурсів як складової навколишнього середовища є нагальною потребою нашої держави.

Політика України у сфері екології спрямована на забезпечення охорони навколишнього природного середовища, рациональне використання природних ресурсів, розвиток заповідної справи, поводження з відходами, геологічне вивчення надр, а також топографо-геодезичної та картографічної діяльності. Основною метою екологічної політики є забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності є обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави.

Розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інших видів діяльності суспільства функціонує в межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь.

З метою реалізації курсу на досягнення європейських стандартів вживаються заходи щодо приведення законодавства України у відповідність з європейським, що пов'язано з реформуванням правової системи у сфері охорони довкілля. Удосконалення екологічного законодавства, прискорення процесу його гармонізації щодо законодавства ЄС дозволять збалансувати правову систему нашої держави з точки зору екологізації всіх галузей економіки держави і забезпечення її сталого розвитку. Нині актуальним залишається питання розроблення Екологічного кодексу України, яке передбачено основними напрямами державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, та посилення державного екологічного контролю.

Одним з пріоритетних напрямків державної політики України в сфері охорони природного середовища визначено формування інформаційного простору щодо питань збереження довкілля, екополітики та сталого розвитку, сприяння впровадженню системи безперервної екологічної освіти, активне залучення громадськості до розв'язання екологічних проблем.

Створення державної системи екологічного інформування населення, започаткування на національних каналах радіо і телебачення та в інших засадах масової інформації регулярних програм, рубрик з питань збереження довкілля, збалансованого розвитку, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та радіаційної безпеки є лише вимогою часу.

Оточуюча нас природа практично повністю втягнута в забезпечення життєдіяльності людини, яка вже не задовольняється різноманіттям її дарів, а невпинно експлуатує цілі екосистеми. Екологічна рівновага порушена, людина поставлена перед фактом виникнення незворотних згубних процесів в природі, включаючи підриг природних відновлювальних сил.

Потрібна екологізація свідомості кожної окремої людини і суспільства в цілому, гармонізація їх стосунків з природою в плані забезпечення матеріальних, соціальних і духовних потреб суспільства з урахуванням природних можливостей. Важливим є усвідомлення особистістю власної причетності до екологічних проблем. Людина мусить підпорядковувати свою діяльність природним законам, відновлювати та примножувати природні ресурси, віддавати перевагу екологічним пріоритетам, а не економічній доцільності.

Основними напрямками державної стратегії раціонального природокористування [1] можна вважати:

- постійний контроль за дотриманням надрокористувачами проектів розробки та технологічних схем при розробці родовищ корисних копалин;
- розвиток заповідної справи та збереження біорізноманіття, розширення існуючих і створення нових природно-заповідних об'єктів;
- державне фінансування діяльності по лімітування, розміщенню та знешкодженню відходів;
- запобігання забруднення річок, озер, водосховищ, та інших гідрологічних об'єктів і підтримка їх сприятливого гідрологічного стану;
- втілення сучасних технологій ведення лісового господарства та лісоексплуатації;
- впровадження еколого-економічних важелів раціонального використання природних ресурсів та формування екологічних фондів для фінансування природоохоронної діяльності.

Висновки. Таким чином, як свідчить досвід, проводити ефективну політику невиснажливого розвитку в державі досить важко, навіть за умов процвітаючої економіки. А ця проблема в Україні – молодій державі, яка переживає кризу і змушена одночасно вирішувати безліч проблем: політичних, економічних, соціальних, екологічних, є складнішою. Тому, сьогодні всі повинні розуміти - проблеми, які стоять перед нами зараз, є результатом тривалого нехтування законами розвитку відносин між

людиною і природою, це уроки та наслідки нерозуміння принципів раціонального природокористування. Здійснювати охорону довкілля і раціональне використання природних ресурсів можливо лише шляхом пізнання глибинних основ і законів самої екології, на основі виявлення і побудови від'ємних зворотних зв'язків. Механізми зворотних зв'язків у відкритій системі “людина – виробництво – природа” перешкоджають подальшому зростанню забруднення навколишнього середовища. Усвідомлення взаємозв'язку людини з довкілля має стати відправною точкою нової екологічно-економічної політики нашої держави, основою її збалансованого розвитку.

Використані джерела інформації:

1. Ваниева А.Р. Досвід та перспективи раціонального використання природних ресурсів на основі вторинного ресурсокористування / А. Р. Ваниева – [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2013/Economics/13_136553.doc.htm
2. Екологічний вісник/: Науково — популярний щомісячний екологічний журнал Всеукраїнської екологічної Ліги / Т. Тимочко (ред.) . — К., 2009.6. — С. 12-19.
3. Єременко В. Соціальна економіка// В. Єременко /: Видання третє, оновлене. - К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату, 2011, - 369 с.
4. Іванова Т. В. Державне управління сталим екологічним розвитком України та її регіонів у системі раціонального природокористування : теорія, методологія, перспективні напрями // Т. В. Іванова / [монографія] – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 400 с.
5. ІвановаТ.В. Природні ресурси регіонів України як фактор розвитку та охорони довкілля / Іванова Т.В., Орлатий М.К., Кризіна Н.П., Мариненко В.О.//Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». Державне управління та місцеве самоврядування.- 2013. №2. – С. 55-65.
6. Інформаційно-аналітичний огляд стану довкілля – [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.ecobank.org.ua/GovSystem/EnvironmentState/Pages/National.aspx>

Рецензент: Іванова Т.В. д.держ.упр., професор.